

ՇՈՒԲԱՆԻԿ ՄԻՐԶԱԽԱՆԻ ԿՈՍՏԱՆՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի գիտաշխատող*

ԼԻԱՆԱ ՍԱՄՎԵԼԻ ԱԶԱՏՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի գիտաշխատող*

ՀՀ ԳՅՈՒԴԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԸ ՀԱՄԱԽԱՈՆ ՆԵՐՔԻՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԿԱՊԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՀՀ գյուղատնտեսության զարգացման կարևոր հիմնախնդիրներից է ժամանակակից գիտելիքների, տեխնոլոգիաների արդյունավետ ներդրումը գյուղատնտեսության ոլորտում: Հատկապես ուսումնասիրությունները վկայում են, որ համաշխարհային տնտեսության մեջ, վերջին տասնամյակում կատարվող տեղաշարժերը պայմանավորված են բարձր տեխնոլոգիաների առաջընթացով: Վերջինս իր էությունը այն կարևորագույն ռեսուրսն է, որն ի վիճակի է նպաստելու Հայաստանի շուկայական տնտեսության արդիականացմանը: Միաժամանակ գլոբալացման ներկա պայմաններում յուրաքանչյուր երկրում, այդ թվում՝ նաև ՀՀ-ում տեղի ունեցող առաջադեմ տնտեսական գործընթացները կրում են համաշխարհային տնտեսության ազդեցությունը: Այստեղ կարևորվում է նաև այն հանգամանքը, որ գիտատեխնիկական տեղեկատվության ճիշտ կիրառումն իր հերթին կհանգեցնի արտադրության ծախսերի կրճատմանը և արդյունավետության բարձրացմանը:

Շուկայական տնտեսության պայմաններում բոլոր տեսակի տնտեսական գործընթացների ապահովումը պայմանավորում է նյութական և ֆինանսական ռեսուրսների ավելացում: Ուստի այդ նպատակով որոշակի խումբ հեղինակներ արտահայտել են իրենց տեսակետները: Այսպես, այդ հեղինակներից որոշները գտնում են, որ գյուղատնտեսական արտադրության տնտեսական արդյունավետությունը բնորոշվում է ստացված արդյունքների և արտադրական ծախսումների (օգտագործած՝ հողի, աշխատուժի և այլ նյութական ռեսուրսների) հարաբերակցությամբ¹:

Երկրի գյուղատնտեսական ոլորտի զարգացումը պետք է ընթանա հաշվի առնելով առկա համեմատական առավելությունները, որոնցից են՝ բարձր որակյալ մթերքների և բանջարեղենի արտադրությունն ու վերամշակումը: Սակայն այդ ոլորտի զարգացման համար պահանջվում են լրացուցիչ ներդրումներ արտադրական գործընթացների ընդլայնման համար: Եվ դրանց հիմնավոր առումով կատարվել է համապատասխան մակրոտնտեսական վերլուծություն՝ բացահայտելով այն իրողությունը, որ արտադրության ծավալների ավելացումը կախված է ներդրումների մեծությունից²:

Գյուղատնտեսական կազմակերպությունների գործունեության ընթացքում անխուսափելի են այնպիսի բացթողումներ, որոնք կարող են հանգեցնել անցանկալի բացասական հետևանքների: Ուստի այդ բոլորից զերծ մնալու համար անհրաժեշտ է նպաստել փոքր և միջին ձեռնարկությունների զարգացմանը, քանի որ նրանք կարող են ավելի արագ ձևով յուրացնել գործունեության նոր ձևերը, նոր արտադրատեսակների արտադրությունը և ծառայությունների մատուցումը: Միաժամանակ առավել արդյունավետ գործընթաց կարող է ձևավորվել խոշոր և միջին արտադրական կազմակերպությունների հետ սերտ համագործակցության դեպքում:

Հայաստանի մրցունակության բարձրացման տեսակետից զարգացման ներկա փուլում, երբ առկա է մակրոտնտեսական ցուցանիշների աճ, ավելի կենսական նշանակություն են ստա-

¹ Экономика организаций и отраслей агропромышленного комплекса. Под редакц. академик В.Г. Гусакова. Минск, Белорусская наука, 2007г. , стр. 891.

² Թավադյան Ա, Մակրոտնտեսական վերլուծություն, մոդելավորում և կանխատեսում: «Ամբերդ» մատենաշար, Երևան, «Տնտեսագետ» հրատ., 2014, էջ 18-20:

նում երկրի գործարար միջավայրի բարելավումն ու գործունեության կատարելագործումը: Գործարար միջավայրում առկա են մի շարք խնդիրներ, այդ թվում՝ տեղական շուկայի փոքր տարողությունը, ֆինանսական թույլ շուկան, վարչարարական բարդությունները, արտաքին շուկայում փոքր մասնաբաժինը և նորարարությունների ներդրման ցածր մակարդակը:

Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի աճի նախադրյալներին ուշադրության են արժանացրել մի շարք հեղինակներ, որոնց աշխատություններում կարևոր տեղ է հատկացվել գյուղատնտեսության մեջ վարկերի նպատակային օգտագործմանը, գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացմանը, կոոպերացմանը, մասնագիտացմանը, օրգանական գյուղատնտեսության զարգացմանը և նմանատիպ այլ հարցերին¹: Ասվածը վերաբերում է այն հանգամանքին, որ ֆինանսական միջոցների անբավարարության պատճառով գյուղացիական տնտեսությունները նյութատեխնիկական բազայի ոչ բավարար առկայության դեպքում, խախտում են ագրոտեխնիկական կանոններով նախատեսված աշխատանքների կատարման հաջորդականությունը, և արդյունքում ստացվում է բերքատվության անկում: Ուստի դրանից զերծ մնալու համար կարևորվում է վարկային միջոցների ներգրավումն ու դրանց նպատակային օգտագործումը: Եվ այս առումով «Բաց հասարակության հիմնադրամի» աջակցությամբ գյուղատնտեսության սուբսիդավորման և ֆինանսավորման սխեմաների ու գյուղատնտեսական արտադրանքի արտահանման խթանման վերաբերյալ կատարված հետազոտությունում նշվում է, որ գյուղատնտեսական վարկերի նկատմամբ միշտ պահանջարկն ավելի մեծ է քան առաջարկը²:

Վերջին տարիներին ՀՀ կառավարության ուշադրության կենտրոնում է հանրապետական բյուջետային հատկացումների մեծացման և կազմակերպման հետևողական իրականացմանը միջազգային կազմակերպությունների ներդրումների ընդհանուր ծավալի մեծացման, հողօգտագործողների պետական աջակցության նպաստավոր պայմանների իրականացումը: Հետևաբար նշված միջոցառումների հետագա զարգացման ուղին ունի կարևոր նշանակություն:

Գյուղատնտեսության զարգացման և արտադրության ինտենսիվացման հիմնական շարժիչ ուժերը հանդիսանում են գյուղմթերքների արտահանման առաջանցիկ աճը և պարենային ապահովման մակարդակի ավելացումը, որը կարելի է ապահովել գյուղատնտեսության կայուն զարգացման ծրագրերի իրականացման արդյունքում:

Պետք է նշել նաև այն իրողությունը, որ գյուղատնտեսության զարգացման ռազմավարությունը ենթադրում է բարձրացնել ագրոպարենային համակարգի մրցունակությունը, ապահովել մակրոտնտեսական կայունությունը, տարածքային համաչափ զարգացումն ու բնական ռեսուրսների հավասարակշռված օգտագործումը, ինչպես նաև արտահանման խթանումը: Միաժամանակ ցանկացած երկիր, այդ թվում նաև Հայաստանը պետք է տեղյակ լինի համաշխարհային նորամուծությունների ստեղծմանը, իսկ իրենց հերթին էլ ներկա համաշխարհային զարգացումներին զուգընթաց բոլոր տեսակի գյուղատնտեսական բնույթի արտադրական կազմակերպությունները մրցունակ լինելու համար պետք է կարողանան տիրապետել նորագույն տեխնոլոգիական գործընթացներին:

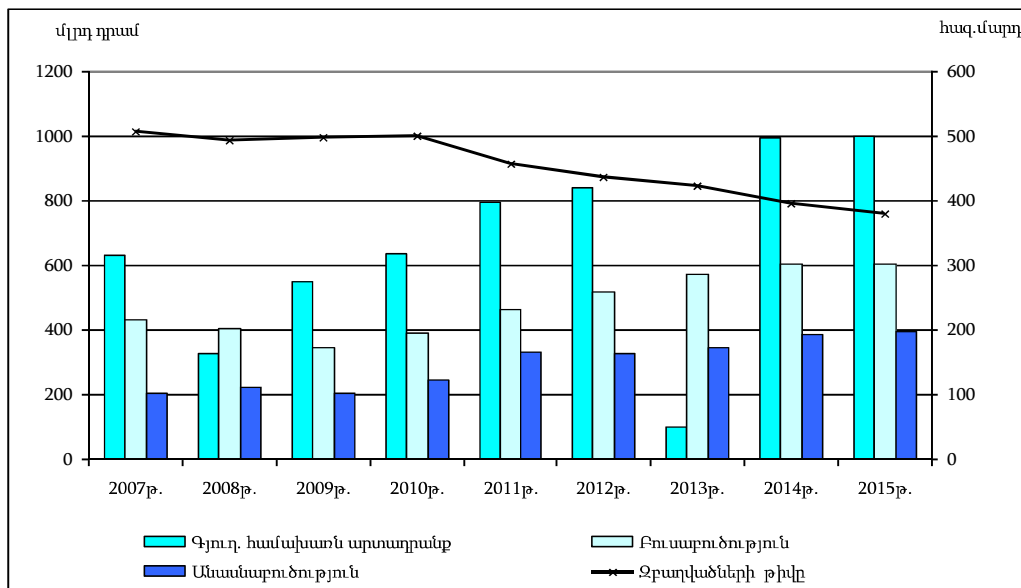
Հիմնվելով վերոնշյալների կարևորության վրա պետք է նշել, որ յուրաքանչյուր երկրում տնտեսական կայունության ապահովման և դրա գնահատման իրենց ուրույն տեղն ունեն գյուղատնտեսության զարգացման ցուցանիշները (տե՛ս աղյուսակ 1-ը և գծապատկեր 1-ը):

¹ Բայադյան Ա.Զ., Ֆինանսական միջոցների կազմավորման, օգտագործման և բարելավման ուղիները ՀՀ ագրարային ոլորտում, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2016, էջ 124-131:

² Ենգոյան Ա., Սուբսիդավորման և ֆինանսավորման սխեմաները գյուղատնտեսությունում, գյուղատնտեսական ապրանքների արտահանման խթանումը, էջ 18-22:

Գյուղատնտեսության զարգացման ցուցանիշներն ըստ 2007-2015թթ.¹

Անվանումները	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Գյուղ. համախառն արտադրանք մլրդ. դրամ, որից	633.9	328.1	552.1	636.7	795.0	841.5	919.1	993.5	1001.2
բուսաբուծությունում	429.9	405.9	346.7	392.7	465.1	516.0	572.8	605.7	605.8
անասնաբուծությունում	204.0	222.2	205.4	244.0	329.9	325.5	346.3	387.8	395.4
Զբաղվ. թիվը, հազ. մարդ	506.9	493.5	496.6	500.9	457.4	437.2	422.1	394.8	379.0
Աշխ. արտադրող., հազ. դրամ	1250.5	1272.7	1111.8	1271.1	1738.0	1924.8	2177.4	2516.0	2641.7
Գյուղ. վարկեր . մլրդ. դրամ	22.4	36.5	44.8	52.4	73.4	91.9	103.2	127.6	137.7
Գյուղ. վարկ. և համախառն արտադր. Հարաբերակցություն, %	3.6	5.8	8.0	8.9	9.2	9.2	12.3	28.4	37.5

Գծապատկեր 1. Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի ժամանակագրական փոփոխություն ըստ ճյուղերի և զբաղվածների (2007-2015թթ.)

Աղյուսակ 1-ից և գծապատկեր 1-ից պարզ երևում է, որ գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքն ըստ տարիների կայուն աճ է ապահովել: Այսպես, օրինակ, 2015թ. համախառն արտադրանքը 2007թ.-ի համեմատությամբ աճել է 58%-ով, ընդ որում բուսաբուծությունում՝ 40.9%-ով, անասնաբուծությունում՝ 93.8%-ով: Բուսաբուծության համախառն արտադրանքի աճին նպաստել է ինտենսիվացումը, որը սերտորեն կապված է հողերի ոռոգման, պարարտանյութերի և զանազան քիմիկատների պատշաճ օգտագործման, գյուղատնտեսական մշակաբույսերի սերմերի ապահովվածության մակարդակի բարձրացման և այլ միջոցառումների իրականացման հետ: Անասնաբուծության համախառն արտադրանքի աճին նպաստել է անասունների գլխաքանակի աճը, տոհմային գործի, կենդանիների պահվածքի և կերակրման բարելավումը: Տարեցտարի գյուղատնտեսության մեջ զբաղվածների թիվը կրճատվել է մոտավորապես 25%-ով, սակայն աշխատանքի արտադրողականությունը բարձրացել է 2 անգամ:

Վերջիններով էլ պայմանավորված ուսումնասիրությունները վկայում են այն մասին, որ գյուղատնտեսությունը հանդիսանում է Հայաստանի տնտեսության առանցքային ոլորտներից մեկը և երկրի համախառն ներքին արդյունքի ձևավորման գործում այն ունի իր ուրույն տեղը:

¹ ԱՎԾ ՀՀ մարզերը և Երևան քաղաքը, 2010-2015թթ., ԱՎԾ Հայաստանի ֆինանսների վիճակագրություն, 2010-2015թթ., ԱՎԾ Տարեգիրք, 2010-2015թթ.:

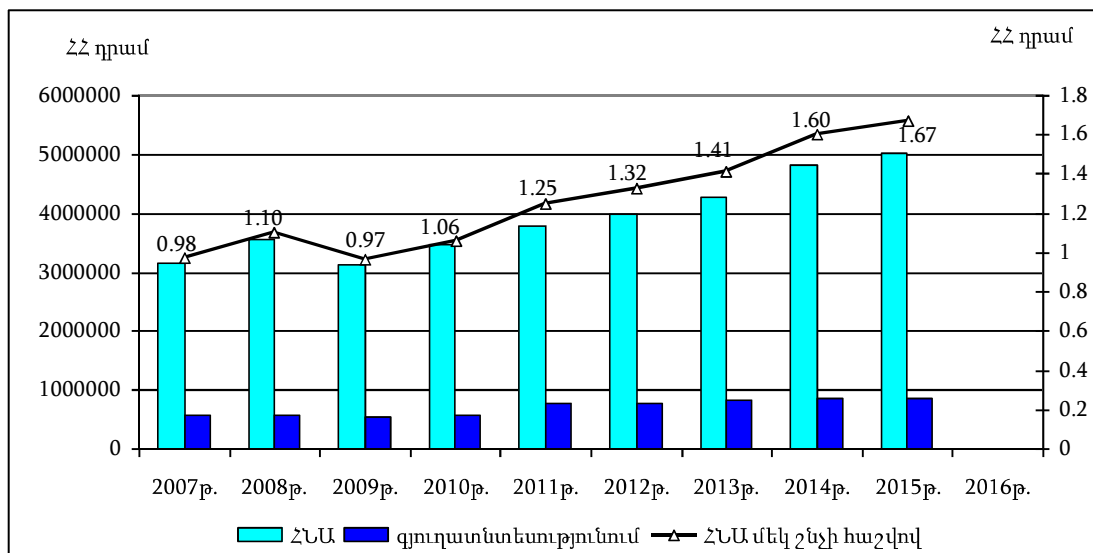
Համախառն ներքին արդյունքի, այդ թվում գյուղատնտեսության և մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ-ի վերաբերյալ տեղեկատվությունը՝ ըստ 2007-2015թթ. ներկայացված է աղյուսակ 2-ում և գծապատկեր 2-ում:

Պարզվում է, որ գյուղատնտեսության համախառն ներքին արդյունքը, չնայած դժվարություններին 2007թ. նկատմամբ 2014թ.-ին աճել է 52.2%-ով, իսկ 2015թ. համապատասխանաբար 50.1%-ով: Գյուղատնտեսության ՀՆԱ-ի աճի տեմպը նախորդ տարվա համապատասխան ժամանակաշրջանի նկատմամբ 2007թ. աճել է 15.7%-ով, 2011թ.՝ 30.5%-ով և 2013թ.՝ 8.2%-ով, իսկ հետագա երկու տարիներից 2015թ.-ին նվազել է 1%-ով, կազմելով 99%: Անկման պատճառը հանդիսացել են համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամերը, ինչպես նաև տարածաշրջանի, հատկապես Ռուսաստանի տնտեսական զարգացումների բացասական ազդակները:

Աղյուսակ 2

Մակրոտնտեսական ցուցանիշներն ըստ 2007-2015թթ.¹

Անվանումները	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Համախառն ներքին արդյունք (ՀՆԱ) (մլն դրամ)	3149283.4	3568227.6	3141651.0	3460202.7	3777945.6	4000722.0	4272894.6	4828626.3	5032089.0
որից՝ գյուղատնտեսությունում	573210.4	574848.3	531309.6	588205.0	767880.6	763940.7	826291.8	872631.1	863975.7
Իրական ՀՆԱ (մլն դրամ)	3021394.7	3368084.7	3063323.8	3211242.0	3621128.5	4048644.9	4141221.3	4721560.7	4974223.0
ՀՆԱ աճի տեմպը նախորդ տարվա համապատասխան ժամանակաշրջանի նկատմամբ %	118.6	113.3	88.0	110.1	109.2	106.0	106.8	113.0	104.2
որից՝ գյուղատնտեսությունում	115.7	100.3	92.4	110.7	130.5	99.5	108.2	105.6	99.0
ՀՆԱ-ն մեկ շնչի հաշվով (դրամ)	976068	1103348	966811	1060566	1252801	1322946	1413929	1602172	1674795
Համախառն ներքին արդյունքում գյուղատնտ. մասնաբաժինը, %	18.1	16.1	16.9	17.0	20.3	19.1	19.3	18.1	17.2

Գծապատկեր 2. Մակրոտնտեսական ցուցանիշների ժամանակագրական փոփոխություններն ըստ, 2007-2015թթ.

¹ ԱՎԾ պարենային ապահովություն և աղբատություն, 2010-2015թթ.:

Գյուղատնտեսությունը մեծ կարևորություն ունի նաև երկրում գյուղական տարածաշրջանների զարգացմանը, աղքատության հաղթահարմանը և գործազրկության ցածր մակարդակի պահպանմանը նպաստող գործընթացներում: Ուստի այդ նպատակով տարածքային համաչափ զարգացման հիմքում պետք է դնել որոշակի տարածքի ռեսուրսային ներուժը, որը դիտվում են մրցակցային առավելություն, ձևավորելով կլաստեր, որոնց հիմքում պետք է դնել գիտելիքը և նորարարությունը¹:

ՀՆԱ-ի ավելացման նպատակով անհրաժեշտ է բարելավել արտահանման ենթակառուցվածքները և խթանել կոռպորացիան²: Հատկապես ըստ գյուղատնտեսության ենթակառուցվածքների հաշվի առնելով Հայաստանի տրանսպորտային դժվարությունները, կարևորվում է արտահանման խթանման ջանքերի նպատակաուղղումը դեպի բարձրակարգ ու չփչացող ապրանքները³:

Միաժամանակ գյուղատնտեսության հետագա զարգացման կարևորագույն լծակներից մեկը ոլորտի ֆինանսավորումն է, որը կարող է երաշխավորել պետության կողմից նպատակային ծրագրերի իրականացումը, որն էլ իր հերթին կնպաստի համապատասխան ներքին արդյունքի մեծացմանը:

¹ Խաչիկյան Սոս, Տարածական զարգացման առանձնահատկությունները ՀՀ մարզերում: «Տնտեսագետ» ԵՊՏՀ-ի 23-րդ գիտաժողովի նյութեր, 2014թ., էջ 582-587:

² Ծպնեցյան Հ., Կոռպորացիա. Ագրոպարենային քաղաքականության կարևոր բաղադրիչ: 15.03.2013թ. /<http://asrc.am>:

³ Եղիազարյան Ա., Հայաստանի տնտեսության կառուցվածքային վերլուծությունը, «21-րդ դար» ամսագիր, թիվ 3(55) 2014թ., էջ 45, 54-55:

ՀՀ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԸ ՀԱՄԱԽԱՌՆ ՆԵՐՔԻՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԿԱՊԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՇՈՒԹԱՆԻԿ ՄԻՐԶԱԽԱՆՆԻ ԿՈՍՏԱՆՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի գիտաշխատող

ԼԻԱՆԱ ՍԱՄՎԵԼԻ ԱԶԱՏՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի գիտաշխատող

Համառոտագիր

Գյուղատնտեսությունը ապահովում է երկրի տնտեսության համախառն ներքին արդյունքի մինչև 20%-ը: Վերջին տարիներին զգալի աշխատանք է տարվել արտադրության ինտենսիվացման, արդիական տեխնոլոգիաների և կառավարման կատարելագործման ուղղությամբ: Գյուղատնտեսության զարգացման և արտադրության ինտենսիվացման հիմնական շարժիչ ուժը պարենային ինքնապահովման մակարդակի ավելացումն է: Մակրոտնտեսական ցուցանիշների կայուն աճ ապահովելու համար, անհրաժեշտ է զարգացնել ներքին շուկան, բարելավել ֆինանսավորման գործընթացը մատչելի վարկավորման և ներդրումային միջոցների ապահովմամբ:

Բանալի բառեր. գյուղատնտեսություն, ռազմավարություն, ՀՆԱ, արդյունավետություն, ինտենսիվացում, մրցունակություն, արտադրանքի աճ

ОТРАСЛЬ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА РА В ДЕЛЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ВАЛОВОГО ВНУТРЕННЕГО ПРОДУКТА И АНАЛИЗ ИХ ВЗАИМОСВЯЗИ

ШУШАНИК МИРЗАХАНОВНА КОСТАНИЯ

научный сотрудник Института экономики им. М. Котаняна НАН РА

ЛИАНА САМВЕЛОВНА АЗАТЯН

научный сотрудник Института экономики им. М. Котаняна НАН РА

Аннотация

Сельское хозяйство обеспечивает до 20% валового внутреннего продукта экономики страны. За последние годы сделано очень многое в направлении интенсификации производства, развития современной технологии и совершенствования управления. Основной движущей силой развития сельского хозяйства и интенсификации производства является повышение уровня продовольственной самообеспеченности. Для стабильного роста макроэкономических показателей необходимо развивать внутренний рынок, улучшить процесс финансирования путём предоставления доступных кредитных и инвестиционных ресурсов.

Ключевые слова: сельское хозяйство, стратегия, ВВП, эффективность, интенсификация, конкуренция, рост производства.

THE ROLE OF AGRICULTURE IN ENSURING THE GDP GROWTH IN THE REPUBLIC OF ARMENIA AND THE ANALYSIS OF THEIR INTERPLAY

SHUSHANIK MIRZAKHAN KOSTANYAN

*Research Associate, M. Kotanyan Institute of Economics
National Academy of Sciences, Republic of Armenia*

LIANNA SAMVEL AZATYAN

*Research Associate, M. Kotanyan Institute of Economics
National Academy of Sciences, Republic of Armenia*

Abstract

Agriculture ensures up to 20% of the GDP of the country. In the last years, significant efforts were put forth for intensification of production, modern technology and management improvement. The main driving force for the development of agriculture and intensification of production is an increase in the level of food self-sufficiency. For the stable growth of macroeconomic indicators, it is required to develop the domestic market, improve the financing process by providing accessible credit and investment resources

Keywords: Agriculture, strategy, GDP, effectiveness, intensification, competition, production growth